GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

UNELE OBSERVAŢII CU PRIVIRE LA VALOAREA SEMANTICĂ A PREFIXULUI *NE-*

DE

C. OTOBÎCU

Observaţiile pe care le voi face în cursul acestui articol au fost determinate de lectura unei lucrări a lui Ioan Guţia despre evoluţia şi structura compuselor negative romîneşti [1], în care se fac exerciţii pentru a demonstra amestecul *transcendenţei* în evoluţia limbii.

Partea cea mai amplă a lucrării lui Ioan Guţia este consacrată evoluţiei semantice a compuselor cu prefixul *ne-*. El constată că în textele vechi există un mare număr de compuse cu acest prefix. Referindu-se la *Letopiseţul Ţării Moldovei pînă la Aron-Vodă* (1359—1595), Ioan Guţia arată că, în afară de cîteva cazuri, *ne-* este folosit mai degrabă ca pseudo-prefix, decît ca un prefix adevărat. El are adică sensul negaţiei *nu*, fiind echivalent cu negaţia latinească *non*. Acest sens este obiectiv şi funcţional, adică nu este însoţit de nici o nuanţă afectivă : *neînsemnată* înseamnă „neînregistrată" (astăzi „lipsită de valoare, lipsită de importanţă") ; *nesocotiţi* înseamnă „nepuşi la socoteală" (astăzi „impulsivi", „proşti") etc.

Sens „potenţial" au numai cîteva cuvinte : „iuţimea tătarilor *neoprită*", adică iuţime care nu se poate stăvili, de neoprit etc.

În limba modernă, prefixul negativ *ne-* face ca unele cuvinte, cu care a intrat în compunere, să capete o evoluţie semantică particulară. Este vorba de adjective ca : *bun*, care compus cu *ne-* a dat *nebun*, cuvînt care de la sensul de „rău" a ajuns la sensul de „alienat", „dement" ; *tare* a dat *nătărău*, nu cu sensul de „debil", ci de „imbecil" ; *curat* a dat

[1] Vezi Ioan Guţia, *Évolution et structure des composés négatifs roumains*, în *Orbis, Bulletin International de Documentation Linguistique*, tom. VI, nr. 1 şi 2, 1957, p. 157—167, 486—496.

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)

necurat, nu cu sensul de „murdar", ci de „demon" [1] etc. În aceste exemple semnificația cuvîntului depășește sensibil forma negativă. Ioan Guția explică această evoluție printr-o așa-zisă psihologie a negației, prin tendința de a da negației o funcțiune care ține de „ființă", adică o funcțiune „ontologică". Negația, în general, este foarte influențată de emoție. Negînd, se exagerează întotdeauna, spune el.

Altă serie de adjective, provenite din participiul trecut, au căpătat o semnificație „idealizantă". Astfel, participiul trecut *spus*, compus cu prefixul *ne-* (*nespus*), nu înseamnă „neexprimat", ci „inexprimabil". La fel *nepătruns* a ajuns să însemne „impenetrabil", *neînțeles* „ininteligibil" etc.

În sensul acestor cuvinte, susține Ioan Guția, elementul intelectual, adică noțiunea pură, este dominat de elementul afectiv care arată reacția vorbitorului față de noțiunea respectivă. Astfel, în loc de „neexprimat", *nespus* înseamnă „ceea ce omul nu poate exprima". „În semnificația sa [a cuvîntului *nespus*] deși vagă — spune autorul — rămîne tot timpul prezent și latent sentimentul confuz al inefabilului" (p. 163). Pentru a putea explica această evoluție semantică, Ioan Guția ne avertizează că nu trebuie să ne folosim de gîndirea logică, ci să căutăm să deducem de aici [adică din această evoluție semantică] modul de a gîndi propriu acestei reprezentări. Și, într-adevăr, explicația care urmează este demnă de cei care substituie gîndirii logice reprezentarea, de cei care n-au ajuns încă la gîndirea logică, la înțelegerea esenței fenomenelor: „*Nespus* înseamnă, în mod obiectiv, „neexprimat", numai că se înțelege imediat că ceva este neexprimat nu din cauza voinței noastre, ci din cauza unei realități care ne scapă. Se vede într-o oarecare măsură prezența unei forțe exterioare, transcendența. În realitate este un fel de aprehensiune confuză de sine însuși, care demonstrează că se simte în individ prezența unei forțe superioare, ceva ce nu este în puterea noastră, ceva impenetrabil, dar care totuși există o dată cu noi. În fața acestei experiențe, omul se predă, capitulează. Astfel limba proclamă iraționalul de care sînt dominate simțirea și gîndirea omului. Este vorba de o dezindividualizare, de o descompunere a omului în determinism. *Nespus* este ceva impersonal și perfect pasiv, în fața căruia omul rămîne un martor neputincios, pentru că e vorba de o realitate care scapă voinței lui, este o fatalitate ... *Nespus* apare transpus și învăluit într-un complex emoțional, în care fenomenul intelectual dispare și totul devine vag și estompat" (p. 163).

După această explicație, care rezistă în fața gîndirii logice tot atît de mult cît rezistă baloanele de săpun la presiunea atmosferică, autorul mai face unele constatări de aceeași natură. Una dintre acestea este

[1] I. Guția spune „démoniaque". Este probabil o scăpare.

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)

că „toate cuvintele care se încadrează în aceeași categorie cu *nespus* au devenit spirituale... Cuvintele sînt dezorientate, nelimitate sau magnetizate prin adăugarea lui *nespus*, *negrăit*, *nepreţuit*, *nemărginit*, *necuprins*, *nepătruns*, *nesfîrşit* etc. care conţin destul vag, necondiţionat şi dinamism pentru a genera (*actuer*) o impresie. Deşi vagi, aceste adjective sînt intense şi au o rezonanţă particulară în conştiinţa noastră... sensul lor exprimă structura noastră, situaţia noastră în lume" (p. 164). „Aceste compuse demonstrează fuga spre iraţional şi spre transcendenţă" (p. 166). Ioan Guţia este însă optimist. La sfîrşitul acestei meditaţii sumbre, el întrevede o perspectivă luminoasă. Se poate considera că, cel puţin metodologic, a urmat procedeul basmului popular, în care, după ce balaurul face atîta rău omenirii, apare Făt-Frumos şi-l răpune. Astfel, în a doua parte a lucrării[1] sale, Ioan Guţia întrevede posibilitatea „de a salva gîndirea de sclavajul cuvintelor" (p. 488). El constată că „folosirea actuală a prefixului negativ *ne-* constituie o vie reacţie împotriva subiectivităţii pe care i-o imprimase (prin limba vorbită) secolul trecut" (p. 488). „Numeroase compuse vechi redevin obiective. Se încearcă a se neutraliza orice valoare intensivă, pentru a se ajunge la un sens raţional şi funcţional" (p. 488). Este vorba de o „reabilitare" a compuselor negative (p. 490).

Pentru a ilustra această teorie, Ioan Guţia găseşte un exemplu în adjectivul *nevoit*, care a fost readus, chipurile, la sensul lui original şi neutru, lipsit de valoarea afectivă, adică la sensul „fără voie, involuntar". Un exemplu însă de folosire cu adevărat neutră şi funcţională a compuselor negative află Ioan Guţia în citatul: „Omul este mai întîi o fiinţă, în care animalitatea poate avea proporţii foarte depline, *neoscăzute*, dar în acelaşi timp omul e o fiinţă, care încapsulează această animalitate şi o pune în slujba unei întregi rînduieli, care este cu totul altceva decît rînduiala animalică" (L. Blaga, *Artă şi valoare*, p. 23).

Pentru a da mai multă greutate lucrării sale, Ioan Guţia o aşază, chipurile, pe un fundament „filozofic": „gîndirea modernă — spune el — combate primatul judecăţii afirmative şi acordă negaţiei rolul cel mai important în cunoaştere" (p. 486). Din cauza lipsei altor surse bibliografice pe care să-şi sprijine afirmaţia, Ioan Guţia recurge direct la Hegel, cerînd ajutorul cunoscutei *triade*, teză-antiteză-sinteză: „ideea A coexistă în mod necesar cu negaţia sa non-A, care negîndu-se la rîndul său (negarea negaţiei) suscită o idee nouă şi mai apropiată de adevăr" (p. 486). Iar pentru a ne convinge cît de mult ne apropie negaţia de adevăr, Ioan Guţia foloseşte un citat din Lucian Blaga: „în afară de credinţa în zei mai există şi un al doilea factor care joacă un rol *nu lipsit* de interes în religiozitatea greacă

[1] Vezi, *Évolution et structure des composés négatifs roumains* (Seconde partie), în *Orbis, Bulletin International de Documentation Linguistique*, tom VI, nr. 2, 1957, p. 486–496.

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)

și anume credința în fatum, în moira" (*Religie și spirit*, p. 98). Absurditatea observațiilor lui Ioan Guția este evidentă. Judecata negativă nu poate să dețină primatul asupra judecății afirmative, în ce privește valoarea cognitivă. Unii filozofi și logicieni idealiști susțin chiar că ea este lipsită de orice valoare cognitivă [1]. Discutînd această idee într-un studiu recent despre rolul judecății negative în cunoașterea realității obiective [2], G. Öffenberger a arătat că judecățile negative nu sînt lipsite total de valoare cognitivă, întrucît ele reflectă prin intermediul unei judecăți afirmative o unitate dialectică obiectivă între individual și general[3]. „Ne-am străduit să arătăm — spune Öffenberger în concluzia lucării citate — că în cazul cînd un anumit raport dintre individual și general este negat, aceasta nu înseamnă nicidecum că judecata negativă nu oglindește *nici un raport* dintre subiect și predicat, dintre individual și general. E un fapt că judecata negativă nu oglindește direct acest raport, ci indirect, prin intermediul judecății afirmative, dar aceasta nu înseamnă că judecata negativă nu are nici o valoare cognitivă, ci doar faptul că ea este o judecată mai „slabă" (Aristotel) decît judecata afirmativă" [4]. În ce privește raportul dintre judecata afirmativă și cea negativă, din punctul de vedere al rolului pe care îl joacă în procesul de cunoaștere, tot Öffenberger a arătat, în mod just, că pe măsură ce se trece de la judecățile cu putere cognitivă mai mică la judecățile cu putere cognitivă mai mare, numărul judecăților cu formă negativă scade : „Dacă la nivelul judecății de exigență, datorită legăturii neîntemeiate, deci datorită raportului accidental dintre S[ubiect] și P[redicat], putem avea o infinitate de judecăți negative, la nivelul reflexiv, numărul judecăților negative reflexive posibile scade din ce în ce mai mult, iar, deja la nivelul de necesitate, ne este foarte greu să găsim judecăți de necesitate și în același timp negative, pentru că raportul dintre subiect și predicat este necesar și nu poate fi negat atît de ușor ca raportul dintre subiect și predicat la nivelul existențial unde acest raport a fost doar accidental" [5].

Ideea lui Ioan Guția despre primatul judecății negative asupra celei afirmative este deci lipsită de orice temei. Iar străduința de a-i pune la bază teza „negării negației" a lui Hegel demonstrează o înțelegere cu totul eronată a lucrurilor. „Negarea negației" nu are nici la Hegel vreo legătură cu negația lingvistică. Această noțiune, prin ceea ce are rațional,

---

[1] Vezi A. Pfänder, *Logik*, Halle, Ed. Niemeyer, 1929, p. 95 ; Windelband, *Präludien*, Tübingen, Ed. Mohr, 1907, p. 52—57 ; Bergson, *Évolution créatrice*, Ed. F. Alcan, 1934, p. 311—313. Vezi și critica acestei teorii și a celor înrudite cu ea la B. Fogarasi, *Az itélet voluntarisztikus elmélete*, în *Athenaeum*, 1950, nr. 1, p. 58—109.

[2] Vezi *Probleme de logică*, București, Ed. Academiei R.P.R., 1956, p. 253—310.

[3] *Ibid.*, p. 254.

[4] G. Öffenberger, *lucr. cit.*, p. 295.

[5] Vezi G. Öffenberger, *lucr. cit.*, p. 267.

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)

exprimă la Hegel „ideea despre mișcarea de la inferior la superior, de la simplu la complex" [1]. Preluînd acest sîmbure rațional, Engels a arătat că „în dialectică a nega nu înseamnă a spune pur și simplu nu, sau a declara un lucru ca inexistent, sau a-l distruge într-un fel oarecare. Încă Spinoza spune: *Omnis determinatio este negatio*, orice limitare sau determinare este în același timp o negație. În plus, felul negației este determinat aici în primul rînd, de natura generală și, în al doilea rînd, de natura specială a procesului. Nu trebuie numai să neg, ci trebuie să anulez la rîndul ei și negația. Prima negație trebuie s-o fac deci în așa fel, încît a doua să rămînă sau să devină posibilă. Cum? În funcție de natura specială a fiecărui caz în parte. Dacă macin un bob de orz sau dacă strivesc o insectă, am săvîrșit, ce-i drept, primul act, dar am făcut imposibilă îndeplinirea celui de-al doilea. Fiecare categorie de lucruri are, așadar, modul ei specific în care poate fi negată în așa fel ca să rezulte o dezvoltare, și tot așa fiecare categorie de reprezentări și de noțiuni. În calculul infinitezimal se neagă în alt mod decît la formarea puterilor pozitive din rădăcini negative. Lucrul acesta trebuie învățat ca oricare altul. Înarmat cu simpla cunoaștere a faptului că spicul de orz și calculul infinitezimal sînt supuse negării negației, nu pot nici să cultiv cu succes orz, nici să diferențiez sau să integrez, așa cum nu pot să cînt la vioară cunoscînd pur și simplu legile după care dimensiunile coardelor determină sunetele. — Este însă limpede că dintr-o negare a negației care constă în îndeletnicirea puerilă de a scrie și de a tăia alternativ pe *a*, sau de a susține alternativ despre un trandafir că este un trandafir și că nu este un trandafir, nu va rezulta nimic altceva decît stupiditatea aceluia care se ocupă cu asemenea procedee plicticoase [2]".

Se cuvine să insistăm puțin și asupra concepției filozofice care stă la baza lucrării lui Ioan Guția, pentru a arăta ce rol nefast joacă idealismul în știință [3]. Sensul „idealizant" pe care acesta îl surprinde în compuse de felul: *nespus*, *nepătruns*, *neînțeles* etc. are la bază deosebirea pe care o fac logicienii idealiști [4] între judecățile propriu-zise (Urteile) și judecățile apreciative (Beurteilungen): judecățile propriu-zise se referă la obiecte și deci reflectă realitatea, în timp ce judecățile apreciative constituie numai valorificarea subiectivă, adică acceptarea sau respingerea calității pe care predicatul o atribuie subiectului [5]. O aplicare a acestei concepții la descrierea judecății negative găsim în lucrarea lui Bergson, *Évolution*

---

[1] Vezi *Mic dicționar filozofic*, Ed. de stat pentru literatură politică, 1954, p. 469.

[2] Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, E.S.P.L.P., 1955, ed. a III-a, p. 159—160.

[3] Articolul lui Ioan Guția confirmă pe deplin ideea lui Lenin care a arătat că idealismul duce într-un fel sau altul la ideea de dumnezeu. Vezi *Caiete filozofice*, ed. rusă, p. 330.

[4] În special neokantienii; Windelband, *lucr. cit.* și Rickert, *Der Gegenstand der Erkenntnis*, Tübingen, Ed. Mohr, 1921.

[5] Pentru critica acestei concepții vezi G. Öffenberger, *lucr. cit.*

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)

créatrice (Ed. F. Alcan, 1934, p. 311): „... dacă afirmația este un act al inteligenței pure, în negație intră un element extra-intelectual și desigur datorită penetrației acestui element străin are negația caracterul său specific", adică „negația nu este decît o atitudine luată de spirit față de o afirmație eventuală". Înrudirea, dacă nu identitatea, concepției lui Guția cu a lui Bergson este evidentă: „în sensul acestor cuvinte [*nespus, necuprins* etc.] — susține Ioan Guția — elementul intelectual, adică noțiunea pură, este dominat de elementul afectiv, care arată reacția vorbitorului față de noțiunea respectivă" (p. 162). Și ca orice drept-credincios, Ioan Guția aduce jertfă pe altarul lui dumnezeu rodul strădaniei sale, susținînd că ideea exprimată mai sus „demonstrează că se simte în individ prezența unei forțe superioare, ceva ce nu este în puterea noastră, ceva impenetrabil, dar care totuși există o dată cu noi. În fața acestei experiențe omul se predă, capitulează" [„Capetele voastre domnului să le plecați"] „Astfel limba proclamă iraționalul de care sînt dominate simțirea și gîndirea omului" (p. 163).

Să vedem acum dacă într-adevăr compuse negative ca: *nespus, nepătruns, neînțeles* etc. constituie o dovadă că „limba proclamă iraționalul" și, prin urmare, dacă este nevoie de o „reabilitare" a lor, pentru „a elibera gîndirea de sclavajul cuvintelor", sau dacă nu cumva avem a face cu o evoluție semantică normală, cu sensuri de care limba are absolută nevoie.

Ioan Guția pornește de la premisa, pe care o consider falsă, că prefixul *ne-*, în mod normal, „are sensul negației *nu*" (p. 164). El susține chiar că în limba contemporană „prefixul negativ *ne-* rivalizează cu negația *nu*, asupra căreia are avantajul de a se uni cu cuvîntul pe care-l neagă" (p. 487). Această idee se întemeiază pe afirmația discutabilă că în limba contemporană construcției negative „rezultatele de azi *nu sînt valabile*" i se preferă construcția „rezultatele de azi sînt *nevalabile*" sau „*nevalabile* rezultatele de azi". După părerea mea, prefixul *ne-*, cînd intră în compunere cu adjective, cu locuțiuni adverbiale, cu substantive etc. nu este identic în ce privește sensul cu negația *nu* [1]. Un prim argument în sprijinul acestei idei îl constituie faptul că, pe plan logic, *ne-* exprimă o judecată *contrarie*, spre deosebire de *nu* care exprimă una *contradictorie*. Propoziția *Ion nu e căsătorit* exprimă o judecată contradictorie, față de *Ion e căsătorit*, adică neagă subiectului (*Ion*) calitatea de a fi căsătorit, și nimic mai mult. În timp ce propoziția *Ion e necăsătorit* exprimă o judecată *contrarie* față de *Ion e căsătorit*, adică nu numai că neagă subiectului (*Ion*) calitatea de a fi căsătorit, ci îi și atribuie, în același timp, calitatea *contrarie, opusă*.

[1] Vezi Aristotel, *Analitica primă*, I, cap. 42, 51 b, 52 a.

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)

Dacă *ne-*, din *necăsătorit*, ar însemna negarea adjectivului *căsătorit*, cînd zicem *Ion nu este necăsătorit* ar însemna să-i negăm subiectului o calitate pe care nu o are, ceea ce, bineînțeles, ar fi absurd. „Negarea" unui adjectiv (*necăsătorit*) nu înseamnă separarea lui de subiect, așa cum face propoziția negativă (*Ion nu e căsătorit*), ci atribuirea lui în sens opus. Faptul este evident. Cu *ne-* formăm un adjectiv nou, pe care îl atribuim subiectului, în timp ce cu *nu*, nu formăm nimic nou. Cu el doar negăm.

Deosebirea între *nu* și *ne-* se vede și din faptul că propoziția *Ion nu e căsătorit* este negativă, în timp ce propoziția *Ion e necăsătorit* este afirmativă. Prefixul *ne-* neagă într-un mod specific, și anume atribuindu-i subiectului calitatea opusă aceleia denumită de adjectivul cu care se compune (*căsătorit—necăsătorit*).

Faptul că în unele limbi, printre care și limba romînă, în cele mai multe cazuri, *contrarietatea* nu se exprimă numai afirmînd faptul contrar (ca în exemplul *Ion este urît*), ci totodată negînd judecata de la care s-a pornit (ca în exemplul *Ion e necăsătorit*), nu trebuie să ne facă să identificăm valoarea indicelui contrarietății (*ne-*) cu aceea a indicelui negației (*nu*). Existența unui indice al contrarietății este pentru limbă un element foarte prețios. El oferă posibilitatea de a forma fără nici o dificultate adjectivul cu valoare opusă al fiecărui adjectiv pozitiv. Limbile care nu posedă un astfel de indice au nevoie de cuvinte diferite pentru a exprima opusul adjectivelor pozitive. (Dau două exemple dintre puținele cazuri care se întîlnesc în limba romînă: *urît* opusul lui *frumos*, *rău* opusul lui *bun*)[1].

Prin explicația dată aici considerăm lămurit faptul că prefixul *ne-*, intrînd în compunere cu adjectivele, nu are rolul de a nega pur și simplu conținutul acestora, ci de a da naștere unor adjective noi, opuse ca valoare. Așa se și explică de ce, în mod normal, *ne-* intră în compunere numai cu adjectivele care nu au în limbă un opus sub forma unui cuvînt diferit[2]: *căsătorit—necăsătorit*, *cinstit—necinstit*, *cunoscut—necunoscut* etc., dar nu și *frumos—nefrumos*, *mare—nemare*[3] etc., pentru că opusele acestora din urmă se exprimă prin cuvintele diferite: *urît*, *mic* etc.

Altă dovadă că *ne-*, alipit la adjective, are rolul, în primul rînd, nu de a nega conținutul acestora, ci de a forma adjective noi, opuse ca semnificație, o găsim și în faptul că adjectivele care denumesc însușiri ce nu au un opus precis (*roșu*, *alb* etc.) nu se compun cu *ne-* decît în mod cu totul artificial, cum se va vedea mai jos.

---

[1] Pentru diversele moduri de a forma expresii antonime vezi Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii romîne*, Ed. Academiei R.P.R., 1954, p. 129—133.

[2] În puținele cazuri în care *ne-* se compune cu adjective al căror opus este exprimat printr-un cuvînt diferit, ia naștere un cuvînt nou, care are alt sens decît opusul adjectivului la care s-a adăugat particula *ne-*: *bun—nebun*.

[3] Excepție fac adjectivele de tipul *urît*, *rău* etc., dar care sînt foarte puține la număr.

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)

Am arătat mai înainte că în limba romînă contrarietatea nu se exprimă independent de negaţie. Afirmaţia nu trebuie luată însă în mod absolut, întrucît cele două elemente nu se află totdeauna pe acelaşi plan. Iar aceasta este o dovadă în plus că *ne-* nu are aceeaşi valoare cu *nu*. De exemplu, adjectivul *necinstit* în propoziţia *Ion e necinstit*, exprimă în aceeaşi măsură negarea unei calităţi (*Ion nu e cinstit*) ca şi contrariul, opusul acestei calităţi (*necinstit*). În acest caz negaţia şi contrarietatea stau pe acelaşi plan, adică sînt simţite în aceeaşi măsură. Aceasta se întîmplă în special atunci cînd compusele adjectivale cu *ne-* sînt nume predicative; în cazul cînd sînt atribute, negaţia trece pe planul al doilea. În propoziţia *Omul necinstit trebuie dispreţuit*, adjectivul *necinstit* joacă rolul unui simplu determinant ca şi adjectivul *frumos* în propoziţia *Omul frumos trebuie iubit*. Aici negaţia nu se mai ridică la nivelul contrarietăţii, ci rămîne pe un plan inferior; este abia perceptibilă. Unele adjective care exprimă opusul adjectivului pozitiv au izbutit chiar să se elibereze total de sensul negativ: *imbecil*, *indigest*, *intact*, *nedumerit*, *nefast*, *nenorocit*, *nepăsător* etc. Cînd sînt puse pe lîngă un substantiv, aceste adjective îl caracterizează în sens pozitiv, adică îi atribuie o calitate fără a-i nega alta. O dovadă că aşa stau lucrurile avem în faptul că unele dintre aceste aşa-zise adjective negative au ca sinonime adjective absolut pozitive: *nedumerit — uluit — surprins*, *nefast — dăunător* etc.

În aceeaşi situaţie se află şi compusele cu *ne-* din seria *nespus*, *negrăit*, *neînţeles*, *necuprins*, *nenumărat*, *nepreţuit*, *nesfîrşit*, *nemîngîiat*, *neînchipuit*, *necontenit* etc. citate de Ioan Guţia pentru a demonstra că prefixul *ne-* dă unor adjective un sens „idealizant" şi împinge limba spre „iraţional". Aceste adjective au însă o caracteristică în plus faţă de cele citate anterior: calitatea pe care o atribuie subiectului este atribuită în cel mai înalt grad, fără a avea nevoie, pentru aceasta, de adverbele *foarte* sau *prea*, cu care se formează în romîneşte superlativul absolut.

Această calitate remarcabilă pe care o au unele limbi romanice de a atribui subiectului o însuşire în cel mai înalt grad, prin alipirea unui prefix la un adjectiv, este considerată de Ioan Guţia, cu aerul că face o descoperire importantă, ca o dovadă de iraţionalism. Iată argumentele: „*nespus* înseamnă, obiectiv, „neexprimat", numai că se înţelege imediat că un lucru este „neexprimat" nu din cauza voinţei noastre, ci din cauza unei realităţi care ne scapă... în faţa acestei experienţe omul capitulează. Astfel, limba proclamă iraţionalul care domină sentimentele şi gîndirea omului" (p. 163). Exemplele pe care se sprijină afirmaţia lui Ioan Guţia sînt: „O vin! odorul meu *nespus* / Şi lumea ta o lasă; Luceşte c-un amor *nespus* / Durerea să-mi alunge; Sub raza ochiului senin / Şi *negrăit* de dulce" (M. Eminescu, *Luceafărul*). Cine poate înţelege despre ce realitate care îi scapă poetului este vorba aici? *Nespus*, *negrăit* nu se referă aici

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)

la o realitate pe care poetul nu poate s-o cunoască, la o realitate care-i scapă, ci dimpotrivă, la o realitate pe care o cunoaşte foarte bine şi tocmai de aceea îi atribuie aceste calităţi în cel mai înalt grad. Cînd afirmăm că cineva este *nespus* de bun, nu înseamnă că negăm putinţa de a cunoaşte cît e de bun. Există aici vre-o realitate care ne scapă, există ceva care ne îndeamnă spre iraţional? Numai o interpretare cu totul eronată şi absurdă a realităţii ne poate duce la o concluzie afirmativă.

În limba romînă se întîlnesc însă şi adjective formate cu *ne-*, care exprimă, într-adevăr, neputinţa de a face un lucru: *neconsolat* „care nu este sau nu poate fi consolat", *necontestat* „care nu este sau nu poate fi contestat" etc. Ele exprimă opusul adjectivelor care desemnează putinţa de a face ceva: *consolabil, contestabil* etc. Dar mi se pare la fel de absurd, ca şi în cazul discutat înainte, ca cineva să susţină că apariţia acestor adjective în limbă constituie o dovadă de iraţionalism. Adjectivele care exprimă astfel de noţiuni sînt o dovadă a cunoaşterii mai aprofundate a realităţii şi ele au apărut ca o necesitate. Deci tendinţa de „reabilitare" a lor, pe care pretinde că a observat-o Ioan Guţia, nu este decît o fantezie.

Există totuşi unele cazuri în care valoarea semantică a prefixului *ne-* este întrucîtva identică cu a negaţiei *nu*. De exemplu, în propoziţia „*Calul e ne-alb*", *ne-* din *ne-alb* are aproape aceeaşi valoare cu *nu*. Propoziţia *Calul e ne-alb* exprimă acelaşi lucru ca negativa *Calul nu e alb*. Aici *ne-* are întrucîtva sens de nedeterminare ca şi *nu*. Negaţia *nu* neagă o calitate a subiectului, fără a-i atribui o altă calitate, adică îl lasă într-o stare de nedeterminare[1]. Prefixul negativ *ne-* numai în exemple de felul celui dat aici (*Calul e ne-alb*) lasă subiectul fără o determinare precisă şi aceasta datorită faptului că adjectivul *alb* nu are un singur opus. Aceste cazuri sînt însă foarte puţine în limbă (se întîlnesc aproape exclusiv în lucrările de logică) şi nu ne îndreptăţesc să afirmăm, aşa cum face Ioan Guţia, că prefixul *ne-* are aceeaşi valoare cu negaţia *nu* şi de aici să tragem concluzia că atunci cînd compusele cu *ne-* dobîndesc o valoare contrarie celei pe care o are *nu*, limba proclamă iraţionalul. Prefixul *ne-* nu poate fi identificat cu *nu*, tot aşa cum prefixul *des-* nu poate fi identificat cu prefixul *ne-*, deşi există un exemplu (*neuniţi-desuniţi*) sau poate mai multe, în care ele sînt aproape identice. *Ne-* şi *des-* au sensuri cu totul diferite. „Un gard *nefăcut*" nu e acelaşi lucru cu „un gard *desfăcut*". Constatarea

---

[1] Sînt foarte puţine cazurile cînd se poate spune că *nu* presupune o oarecare determinare. De exemplu, propoziţia *Ion nu e bolnav* admite o singură propoziţie contrarie: *Ion e sănătos*. În acest caz se poate spune că *nu* exprimă implicit cu negaţia, deşi indirect, o determinare. Dar în exemplul *Ion nu e prost*, propoziţia care admite mai multe determinări (*Ion e viclean, Ion e şmecher* etc.) nu se mai poate susţine că negaţia *nu* indică o determinare. Faptul acesta e şi mai clar în propoziţii de felul *Ion nu e acasă, Ion nu doarme* etc., care pot avea un număr nesfîrşit de propoziţii contrare: *Ion e la moară, Ion e la cîmp, Ion e la tîrg* etc. *Ion lucrează, Ion se odihneşte, Ion se plimbă* etc.

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)

aceasta ne duce la concluzia că lingvistul care studiază elementele ce alcătuiesc sistemul de negație al unei limbi trebuie să țină seamă că ele au valori deosebite și că acest sistem e foarte complex. Sîntem îndreptățiți deci să primim cu multe rezerve și afirmația pe care Ioan Guția o face la p. 160 : „Nu numai că alte compuse negative nu pot să-i facă concurență, dar *ne-* reușește să le înlocuiască pe toate celelalte". (E vorba de celelalte prefixe negative). Din faptul că există unele cazuri, de altfel destul de rare, în care *ne-* poate să înlocuiască celelalte prefixe negative, nu putem trage concluzia că valoarea lui *ne-* este identică cu a lor.

BDD-A10412 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:24 UTC)